

Allar Jõks: Pühajärve kooli juhtum on Eesti jaoks märgilise tähendusega

Rando Tooming

28. jaanuar 2012, 09:05

Pühajärve põhikooli sulgemise vaidlustanud lapsevanemaid kohtus esindav vandeadvokaat Allar Jõks kõneleb Otepää vallas lahvatanud vastasseisu näitel Eesti demokraatia kitsaskohtadest ja nõrgavõitu kodanikuühiskonnast.

Endise õiguskantslerina jätkab Allar Jõks mõnes mõttes sedasama tegevust ka praeguses advokaadi rollis – valutab südant riigi ja selle kodanike käekäigu pärast. Seetõttu oli ta kohe nõus ka kohaliku omavalitsuse bürokraatliku teerulli ette jäänud Pühajärve kooli lapsevanemate esindajaks hakkama.

Jõks märgib, et kui näiteks praegu Otepää vallas toimuvat võrrelda pealinnaga, kõrgub äsja Priit Toobali skandaali maitsnud Tallinn selle kõrval lausa demokraatia kantsina.

Olete te nõus, et kui riigi kodanikud teevad väikestviisi niioelda rehepappi, võib mõnikord ühe silma mööndustega kinni pigistada? Ent hulluks läheb asi siis, kui riik ise hakkab rehepappi tegema ehk teeb talle vajalikuna tunduvates seadustes omakasupüüdlikke parandusi?

Eesti parlamendi puhul ma ei ole täheldanud entusiasmi tegelda nende eelnõudega, millega kas riigikogu liikmete endi õigusi või riigikogus esindatud erakondade huvisid piiratakse. Toon kaks aktuaalset näidet:

2010. aasta lõpus muutis riigikogu erakonnaseadust ja tunnistas kehtetuks karistusseadustiku sätte, mille kohaselt erakonna poolt varjatud annetuse vastuvõtmine või erakonnale varjatud annetuse tegemine loeti kuriteoks. Kas see oli avalikes või hoopis erakondade huvides? Juba praegu on näha, et see samm kujundab poliitilist kultuuri. Ja mitte positiivses suunas. On vaid aja küsimus, mil lahvatab mõni uus erakonna rahastamise skandaal ning ühtlasi ilmneb, et süüdistada saab ainult ettureid, mitte kuningaid.

Teine näide saab homme neli aastat vanaks. 2008. aasta 29. jaanuaril hääletas 86 riigikogu liiget selle poolt, et riigikogu liikmed ei tohi riigi äriühingute nõukogudesse kuuluda senisel kujul, kuivõrd see on põhiseadusega vastuolus. Sellisel juhul peab riigikogu seadust vastavalt muutma. Täni pole seda tehtud.

Kuhu Eestis riigimehelikkus nii jõudsalt kaob?

Mida me peame riigimehelikkuseks? Ühed elavad nii, et neil on kogu aeg midagi võita ja kaotada. Teised elavad nii, et neil ei oleks kunagi midagi kaotada. Siit jooksebki piir, kus poliitikust võib saada riigimees. Riigimees julgeb teha ebapopulaarseid otsuseid, mille kasulikkust valijad ehk alles aastate pärast mõistavad ja ta ei hoia oma kohast kramplikult kinni.

Vandeadvokaadina olete lapsevanemate esindaja, kes Otepää vallavolikogu otsuse sulgeda Sihva külas asuv Pühajärve põhikool kohtusse kaebasid. Kuidas teie Otepääl toimuvat seletate?

Kooli sulgemise vaidlustasid kohtus kümme lapsevanemat, keda esindab Sorainen advokaadibüroo. Pühajärve kooliga toimuv näitab meie kodanikuühiskonna tugevust ja nõrkust. Kogukondade tugevusest sõltub ühiskonna tugevus. Vabaühendused ja erinevad liikumised peavadki julgelt vastu astuma omavolile, rumalusele ja ülbusele. Möödunud nädalal Pühajärvel lastevanematega kohtumisel julgustasin neid "Ühtse Eesti Suurkogul" öeldu parafraaseeringuga: "Ekslik on arvata, et mis meist oleneb. Ühte hoides on meil rohkem võimu kui Otepää vallavolikogu kabinetides. Kätte võidetud vabadus kohustab meid mõtlema oma peaga ja tundma oma südamega."

Te tahate öelda, et kui rahva hääl piisavalt valjuks muutub, kuulatakse seda ka Toompeal?

Jah! Juhul kui piirdume anonüümselt interneti avarustes või saunas virisemisega, muutume kaasvastutajateks, et meil on ühiskond, kus kodanike häält ei kuulata. Pühajärve kooli lapsevanemad esindavad seda osa ühiskonnast, kes julgevad oma nime all võimuga vastakuti minna. Ükskõik, kas tegu on valla- või riigivõimuga.

Jättes kõrvale kooli sulgemise õiguslikud aspektid, mida hakkab lahendama Tartu halduskohus, toon näite, kuidas toimub "kaasamine" Otepää moodi. Vabariigi valitsus võttis 29. detsembril 2011. aastal vastu "Kaasamise hea tava". Selle põhisõnumiks on, et kaasamist rakendatakse selliste poliitikaalgatuste väljatöötamisel, millel on arvestatav mõju huvirühmadele. Mida suurema mõjuga otsus, seda suurem peaks olema osalemisvõimalus.

Küsin teie käest, kas ühe piirkonna elukeskuse, milleks maakool lisaks haridusasutusele kahtlemata on, sulgemist võiks lugeda olulise mõjuga poliitikaalgatuseks?

Arvan, et tuleks lugeda.

Eks ole, raske on eitavalt vastata! Kaasamine Otepää moodi toimus teisiti. Pühajärve kooli sulgemise eelnõu algatamisest otsuse vastuvõtmiseni läks 16 päeva! Mõnitavaks võib pidada väidet, et lapsevanematel oli võimalus piketi vormis kooli eest seistes oma vastuväiteid kooli sulgemisele esitada.

Teid kui kauaaegset endist õiguskantslerit selline asi loomulikult ärritas?

Selline käitumine peaks ärritama igaüht! Kuidas on üldse võimalik, et 2011. aasta lõpus mõistetakse kaasamist selliselt ja et niivõrd olulist otsust ei aruta üldse volikogu hariduskomisjon.

Kooli sulgemise otsus on seega küüniline akt?

Ütleme nii, et see on halb näide omavalitsuste ühinemise kohta. Mäletatavasti ühines 1999. aastal Otepää linn Pühajärve vallaga. Ühinemislepingu seletuskirjast võib lugeda: "Peale vallakeskuse ülekandumist Otepäale on ääremaastumise all silmas peetud ka väiksemate koolide ja muude asutuste võimalikku sulgemist kaugematest kantidest. Uue omavalitsusüksuse volikogul tuleb vältida taoliste taandarengut esilekutsuvate otsuste vastuvõtmist. Lähiaastate prioriteediks tuleb kuulutada väljaspool valla keskust asuvate infrastruktuuri objektide arendamine, ühistranspordisüsteemi täiustamine ja olulisemate avalike teenuste kättesaadavuse tagamine keskusest kaugemate kantide elanikele." Vallaelanikel on põhjust küsida, ega neid petetud pole.

Kuuldavasti polegi pealinn ainuke koht, kus armastatakse võõraste kirjade lugemist?

Tõsi. Paistab, et ka Otepääl üritatakse "tobaliseerida". Kuidagi teisiti ei oska ma nimetada olukorda, kui Otepää vallavalitsuse kõrge ametnik nõuab kooli sulgemise vastu ühinenud lastevanemate omavahelist kirjavahetust

näha. Riigis, kus mina elan, kaitseb sõnumisaladust seadus. Eelnev sunnib mind küsima (Allar Jõks peab kandva pausi – toimetuse märkus), kas Otepää asub ikka Eesti riigis?

Mida võimuga sel kombel vastuollu minemine lihtinimesele võib tähendada?

Tihti peale kannatusi, olgu selleks töökoha kaotus või siis bürookraatlik tagakiusamine. Otepää valla ja lapsevanemate jõukatsumine on märgilise tähendusega. Vaidluse tulemusest võib sõltuda, kas mõnes teises omavalitsuses või riigis julgetakse rumaluse või moraalituse vastu välja astuda või mitte.

Kas meil sildistatakse kergekäeliselt teisiti arvajaid?

Paljud minu head tuttavad on ettevaatlikud oma arvamuse avalikult esitamisel. Nad ei taha sõnnikut kaela saada, mis kommentaariumides vallandub. Paljud mõtlevad ning südamega tundvad inimesed ei soovi seepärast ühiskonna asjades kaasa lüüa. Head eeskuju ei näita ka poliitiline eliit. Liiga tihti asendab sisulist arutelu kommunistiks või punaprofessoriks nimetamine. Paremini ole ka suhtumine, et poliitikat võiks teha vaid riigikogu liikmena.

Sellest tulenevalt siis Eestis kodanikuõiguste aktiviste polegi?

Ei ole nõus, et Eestis pole kodanikuõiguste aktiviste. Neid võiks loomulikult rohkem olla.

Kardetakse ka struktuure, kes võivad teatud kahtluste ilmnemisel käia meie arvutites tuhnimas. Mis te sellest arvate?

Jälitustegevus peab olema tõhus ja efektiivne, kuid samas tasakaalustatud väga tugevate kontrollimehhanismidega. Poliitiline kontroll läbi riigikogu erikomisjoni on ilmselgelt ebapiisav. Justiitsministeerium on teinud tänuväärse algatuse loomaks kontrollimehhanismi, mis on professionaalne.

Kes peaks kontrollima, et Eestis ei kuritarvitataks nii poliitilist kui ametkondlikku võimu?

Eestis on olemas piisav mehhanism. Iseasi, kas me seda kasutada oskame ja julgeme. Meil on uurimisorganid, prokuratuur, kohtud. Mul ei ole neist ühegi suhtes kahtlusi, et nad oleks poliitiliselt sõltuvad.

Lihtne inimene ei saa Eesti kohtus enam isegi abielu lahutada, sest riigilõivud on nii kõrged.

Sellele probleemile on riigikohus korduvalt tähelepanu juhtinud ja justiitsministeerium on ette valmistamas eelnõud, mis peaks juulikuust piirmääru vähendama. Loodetavasti saabub lahendus.

Saame me väita, et mõnes kohalikus väljaandes suhtutakse valitsuse astutavatesse sammudesse alati kui arutlusele mittekuuluvatesse? Tunnetate te Eestis õukonnameedia kohalolu?

Ehkki olen sageli rahulolematu erinevate Eesti meediaväljaannete professionaalsusega, ei võimalda ükski neist (mille tarbija ma olen) õukonnameediaks nimetamist. Iga leht on olnud ühes või teises küsimuses valitsuse või siis kohalike omavalitsustega opositsioonis.

Muidugi loovad erinevad väljaanded erineva pildi Eestist. Ühe targa mehe sõnu laenates võib naljaga pooleks öelda, et Postimeest loevad need, kes juhivad riiki. Eesti Päevalehte loevad need, kes juhtisid riiki siis, kui meil veel hästi läks. Äripäeva loevad need, kes töötavad nende alluvuses, kes omavad riiki. Ja Õhtulehte loevad need, kes teavad, kuidas riiki juhtida.

Kui palju teie olete kursis umbes kümne riigimehelikult mõtleva inimese plaaniga luua praeguses olukorras, kus president ennustab erakondliku poliitika pankrotti, veel üks, senistest eetilisemalt toimiv partei? Vajame me üldse veel üht erakonda?

2012. aasta alguses ma ei näe vajadust uue erakonna järele Eestis. Mis ei tähenda, et mulle meeldib olukord, kus parlamendis on esindatud ainult neli erakonda, kes viibivad mingis mõttes justkui mugavustsoonis. Väljastpoolt tulijaid ei ole, poliitiline maastik on kivistumas. Uue erakonna loomiseks ei piisa entusiastide olemasolust. Vaja on sotsiaalset tellimust.

Meeldib see või mitte, aga viimastel riigikogu valimistel said kõige rohkem hääli võimulolevad erakonnad. Valimistel osalemise protsent ei kinnita ka poliitikas pettunute suurt osakaalu. Kui erakondlik demokraatia jätkab liikumist poliitilise pankroti suunas, siis järgmistel valimistel võime näha uut erakonda. Kas see oleks lahendus või tupik, on praegu vara öelda.